

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.63

[https://doi.org/10.52277/1857-405.2024.4\(71\).04](https://doi.org/10.52277/1857-405.2024.4(71).04)

SCHIMBAREA REȘEDINȚEI OBIȘNUITE A COPILULUI

Dina VRABIE,
doctorand, USM
<https://orcid.org/0009-0009-4486-4728>

SUMAR

Orice copil are o reședință obișnuită, care indică asupra legăturii speciale a acestuia cu un anumit loc. Deși sintagma conține termenul „obișnuită”, totuși, cert este faptul că reședința poate fi modificată. Asupra acestei ingerințe în viața și confortul psihologic al copilului părinții ar urma să decidă împreună, în scopul diminuării suferințelor cauzate copilului de procesul respectiv.

În esență, schimbarea reședinței obișnuite a copilului poate purta fie caracter legal, fie caracter ilegal (ilicit). O schimbare legală a reședinței obișnuite a copilului nu reprezintă obiectul nostru de cercetare, deoarece nu implică o încălcare a dreptului privind încredințarea și, prin urmare, nu cade sub incidența procedurii de înapoiere a copilului. Atenția este captată de modul în care are loc schimbarea reședinței obișnuite a copilului în mod ilegal, or, în urma unei deplasări sau rețineri ilicite a copilului pe teritoriul altui stat, acesta poate dobândi o nouă reședință obișnuită, cu respectarea anumitor condiții.

Cuvinte-cheie: reședință obișnuită, înapoierea copilului, dreptul privind vizitarea, dreptul privind încredințarea, deplasare ilicită, reținere ilicită, ne-înapoiere.

Introducere

Atunci când abordăm subiectul referitor la reședința obișnuită a copilului, precum și posibilitatea de schimbare a acesteia, trebuie în mod inevitabil să precizăm că cercetările în cauză au la bază o instituție cu denumirea de înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite. În esență,

THE CHANGE OF THE CHILD'S HABITUAL RESIDENCE

SUMMARY

Every child has a habitual residence, which indicates his special connection with a certain place. Although the phrase contains the term „ordinary”, it is certain that the residence can be changed. On this interference in the child's life and psychological comfort, the parents would decide together, in order to reduce the suffering caused to the child by the said process.

In essence, changing the child's habitual residence can be either legal or illegal (illegal). A legal change of the child's habitual residence is not the subject of our research, as it does not involve a breach of custody right, and therefore does not fall under the scope of the child return procedure. Attention is drawn to the way in which the child's habitual residence is changed illegally, due to the fact that as a result of an illegal child's movement or detention on the territory of another state, he can acquire a new habitual residence, subject to certain conditions.

Key-words: habitual residence, child return, visitation rights, custody rights, unlawful removal, unlawful detention, non-return.

baza normativă a acestei proceduri o regăsim în Convenția de la Haga din 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, în Regulamentul Bruxelles II B din 2019, precum și în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [5, art. 279 alin. (1) lit. b¹), art. 293¹-293⁴].

Deși anterior termenul de reședință obișnuită era utilizat, în special, în contextul normelor internaționale referitoare la copii, și anume cele privind înapoierea acestora, situația a suferit unele schimbări. Astfel că, actualmente, Codul civil al Republicii Moldova operează cu termenul de reședință obișnuită atunci când definește domiciliul.

Relevanța reședinței obișnuite este dictată de faptul că aceasta reprezintă unul din elementele de identificare a persoanei. Prin aceasta se înțelege individualizarea sa, raportat fiind la societate sau la familie, prin mijloace specifice, cu scopul determinării poziției sale în viața juridică. Principalele atribute de identificare a persoanei sunt numele și domiciliul, care se referă la localizarea în spațiu [10].

Copilul, de rând cu maturii, prezintă elemente care îl individualizează și îi oferă anumite drepturi speciale și suplimentare, chiar și în raport cu părinții săi. Una dintre facilitățile de bază pe care le acordă copilului reședința sa obișnuită, este anume dreptul de a nu fi deplasat sau reținut ilegal într-un alt stat. De aici și apare interesul față de modul, criteriile de identificare, precum și perspectiva de schimbare a reședinței obișnuite a copilului.

Scopul cercetării

Scopul acestei cercetări este de a crea o lucrare inovativă și inerentă, în urma sintezei abordărilor existente în literatura de specialitate, precum și în legislația națională și internațională. Printre obiectivele de bază scontate se numără definirea reședinței obișnuite a copilului în cadrul procedurii de înapoiere sau exercitare a dreptului de vizitare a acestuia, identificarea elementelor care definesc stabilirea reședinței obișnuite într-un anumit loc, precum și evidențierea circumstanțelor care permit schimbarea locului reședinței obișnuite a copilului.

Metodologia cercetării

Metodologia cercetării utilizată în cadrul studiului efectuat implică recurgerea la unele metode specifice cercetării științifice, cum ar fi cea juridică, precum și la: metoda analitică, metoda istorică, metoda comparativă, metoda sintetică, metoda logică. În aceeași ordine de idei, în procesul studiului efectuat facem referire la cunoștințele expuse de alți cercetători în domeniu, insistând în același timp pe prevederile legislației naționale, internaționale, cât și pe cele ale statelor vecine.

Elementele ce determină reședința obișnuită a copilului

Ab initio, menționăm că, până nu demult, o definiție clară a „reședinței obișnuite” nu a existat. În acest context, Igor Coban consideră că noțiunea „reședință obișnuită a copilului” trebuie stabilită de către autoritățile competente în fiecare caz pe baza elementelor de fapt, din motiv că

nu este definită în cadrul Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii de la Haga din 25 octombrie 1980 [2]. Între timp, situația a luat o nouă întorsătură, astfel încât, actualmente, un proiect de lege recent apărut ne pune la dispoziție o definiție legală a reședinței obișnuite. Astfel, Legea privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite, preconizată a intra în vigoare la data de 1 ianuarie 2025, prevede la art. 3: *Reședința obișnuită a copilului este locul care exprimă o anumită integrare a copilului într-un mediu social și familial și care demonstrează o legătură apropiată și stabilă a acestuia cu locul vizat. La determinarea reședinței obișnuite a copilului, în fiecare caz particular, se iau în considerare toate elementele de fapt relevante, cum ar fi: durata, regularitatea, condițiile și motivele sejurului pe teritoriul unui stat, cetățenia copilului, locul și condițiile de școlarizare, cunoștințele lingvistice, precum și raporturile de familie și sociale ale copilului în statul respectiv”.*

În aceeași măsură, o definiție a reședinței obișnuite poate fi dedusă din normele legale existente, precum și din practica judiciară a instanțelor de judecată. Așadar, prevederile Codului civil al RM, în special art. 38, stipulează în felul următor: *„Domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are reședința obișnuită. Reședința obișnuită demonstrează o legătură apropiată și stabilă a persoanei fizice cu locul vizat. La determinarea reședinței obișnuite se iau în considerare toate elementele de fapt relevante, în special, durata și regularitatea prezenței persoanei în locul vizat, precum și condițiile și motivele acestei prezențe”* [3].

Analizând aceste norme, ajungem la concluzia că, aparent, legiuitorul pune semnul egalității între termenul de domiciliu și cel de reședință obișnuită. Totuși, intervin careva dificultăți de interpretare, or, domiciliul persoanei, în conformitate cu prevederile art. 39 alin. (1) Cod civil al RM, *„se prezumă, până la proba contrară, că se află la locul menționat ca atare în buletinul de identitate sau, după caz, în alt act de identitate prevăzut de lege”* [3], iar locul reședinței obișnuite nu este indicat într-un act oarecare. Desprindem ideea că domiciliul persoanei se află acolo unde îi este reședința obișnuită, și nu invers. În rezultat, aceasta ar dicta primordial necesitatea stabilirii locului reședinței obișnuite, pentru a putea afirma cu certitudine că tot acolo se află și domiciliul persoanei. Prin urmare, chiar dacă într-un oarecare act de identitate ar fi indicat expres domiciliul persoanei, acesta ar putea fi combătut prin prezentarea unor probe care

ar indica asupra stabilirii reședinței obișnuite a persoanei într-un alt loc.

Acestea fiind spuse, în legătură cu legislația națională, menționăm, de asemenea, că, în conformitate cu prevederile art. 40 Cod civil al RM, „*domiciliul minorului în vârstă de până la 14 ani este la părinții săi sau la acel părinte la care locuiește permanent*” [3]. Și aici este relevant să atragem atenția asupra faptului că, odată ce domiciliul copilului se află într-un anumit loc, fiind confirmat prin actele de identitate, aceasta nu înseamnă că, în mod obligatoriu, tot acolo se află și reședința obișnuită a acestuia. Reședința obișnuită va fi determinată, reieșind din normele Codului civil al RM, de următorii factori: legătura apropiată și stabilă a copilului, în special, cu un anumit loc; durata și regularitatea prezenței copilului într-un anumit loc; condițiile și motivele prezenței copilului într-un anumit loc.

La fel, o definiție apropiată de sensul și esența termenului de reședință obișnuită a copilului o găsim în cauza C-523/07, în care CJUE a apreciat că noțiunea de „reședință obișnuită”, în temeiul articolului 8 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003, trebuie să fie interpretată în sensul că această reședință corespunde locului care exprimă o anumită integrare a copilului într-un mediu social sau familial. În acest scop, trebuie mai ales să fie luate în considerare durata, regularitatea, condițiile și motivele sejurului pe teritoriul unui stat membru și ale mutării familiei în acest stat, cetățenia copilului, locul și condițiile de școlarizare, cunoștințele lingvistice, precum și raporturile de familie și sociale întreținute de copil în statul respectiv [1]. Este de competența instanței naționale să determine reședința obișnuită a copilului, ținând cont de ansamblul împrejurărilor de fapt specifice fiecărui caz în parte [9].

În cauza HR (C-512/17) Curtea a venit cu noi elemente care să definească noțiunea de reședință obișnuită a copilului:

1. Reședința obișnuită a copilului trebuie să fie stabilită pe baza unui ansamblu de împrejurări de fapt proprii fiecărui caz în parte. În afară de prezența fizică a copilului pe teritoriul unui stat membru, trebuie să fie reținuți și alți factori de natură a demonstra că această prezență nu are deloc un caracter temporar sau ocazional și că reședința copilului exprimă o anumită integrare într-un mediu social și familial.
2. Reședința obișnuită a copilului, în sensul Regulamentului (CE) nr. 2201/2003, corespunde locului în care se situează în fapt centrul vieții sale.

3. În acest cadru, trebuie în general să fie luați în considerare factori precum durata, regularitatea, condițiile și motivele șederii copilului pe teritoriul diferitor state membre în cauză, locul și condițiile de școlarizare ale acestuia, precum și raporturile de familie și sociale ale copilului în statele membre respective [8].

După cum am menționat deja anterior, determinarea reședinței obișnuite a copilului ține de competența instanțelor naționale. Acest subiect este unul care trezește interes din punct de vedere practic. Astfel, cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite poate fi adresată inițial autorității centrale a statului solicitant de către persoana care pretinde că a avut loc o deplasare sau reținere ilicită. Totuși, acest pas nu este unul obligatoriu și, prin interpretarea normelor art. 22 din Regulamentul Bruxelles II B, ajungem la concluzia că reclamantul se poate adresa direct instanței de judecată cu o cerere în acest sens. Competența de fond în judecarea cauzelor privind înapoierea copilului sau exercitarea dreptului privind vizitarea aparține statului unde copilul își avea reședința imediat înaintea deplasării sau reținerii ilicite. Aceste concluzii le desprindem din prevederile art. 9 din Regulamentul Bruxelles II B din 2019. Și aici întâmpinăm dificultăți în ceea ce privește competența instanței care va stabili locul reședinței obișnuite a copilului imediat înaintea deplasare sau reținere ilicită. Bineînțeles, aceasta reprezintă un pas definitoriu care, în rezultat, va indica asupra instanței competente să judece cauza și să se pronunțe asupra înapoierii sau refuzului de înapoiere a copilului. Termenul de reședință obișnuită este unul complex și necesită cunoștințe speciale din partea instanțelor de judecată anume în această materie. La fel, este necesară o analiză imparțială și sub mai multe aspecte a factorilor care indică asupra locului reședinței obișnuite a copilului. Anume din acest considerent, regăsim necesar existența unei instanțe internaționale cu competența de stabilire la etapa inițială a aspectului referitor la locul reședinței obișnuite a copilului imediat înaintea deplasării sau reținerii ilicite.

Schimbarea reședinței obișnuite a copilului

Odată ce am adus o oarecare claritate în ceea ce privește condițiile care determină locul reședinței obișnuite a copilului, urmează să analizăm un alt aspect nu mai puțin important, cum ar fi posibilitatea de schimbare a reședinței obișnuite a copilului. Cert este faptul că o asemenea oportunitate există, întrebarea constă

doar în faptul *cum* va avea loc această schimbare, va fi ea una legală sau ilegală?

Deplasarea este una legală atunci când este consimțită de ambii reprezentanți legali ai copilului. Există însă cazuri când deplasarea sau reținerea copilului poate purta caracter ilicit, ceea ce, la prima vedere, ar reprezenta temeie de înapoiere imediată a copilului. Totuși, în marea lor parte, regulile implică și excepții. Una dintre aceste excepții constă în faptul că înapoierea copilului poate fi refuzată de către instanța de judecată datorită scurgerii unei perioade impunătoare de timp cu începere de la momentul deplasării sau reținerii ilicite a copilului și până la introducerea unei cereri în acest scop în fața instanței [7, art. 12]. În asemenea cazuri, pe parcursul perioadei de aflare a copilului pe teritoriul statului solicitat sau, altfel spus, statul unde a fost deplasat copilul, poate interveni schimbarea reședinței obișnuite a copilului. Instanța poate constata că copilul s-a integrat în noul mediu social în rezultatul aflării sale o perioadă impunătoare de timp pe teritoriul statului solicitat.

În această ordine de idei, potrivit prevederilor art. 9 al Regulamentului Bruxelles II B din 2019, „în caz de deplasare sau de reținere ilicită a unui copil, instanțele din statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite rămân competente până în momentul în care copilul dobândește o reședință obișnuită într-un alt stat membru” [13]. Din conținutul aceluiași articol, lit. b), reiese că copilul dobândește o nouă reședință obișnuită în următoarele cazuri:

- orice persoană, instituție sau alt organism căreia/căruia i-a fost încredințat copilul consimte la deplasarea sau reținerea acestuia;
- dacă a locuit în acest alt stat membru o perioadă de cel puțin un an după ce persoana, instituția sau orice alt organism căreia/căruia i s-a încredințat copilul a avut sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de locul în care se afla copilul și copilul s-a integrat în noul său mediu [13].

Prin urmare, prezintă importanță perioada de aflare a copilului pe teritoriul aceluia stat unde a fost deplasat. Tocmai de aceea, atât persoanele interesate, care sunt în drept să se adreseze organelor competente, cât și înseși organele competente, trebuie să acționeze cu celeritate în asemenea procese. Regimul de urgență în care urmează a fi examinate aceste cauze este dictat de necesitatea respectării dreptului copilului la confort fizic și psihologic. Aflarea copi-

lului într-un alt stat decât cel al reședinței sale obișnuite, în lipsa acordului celuilalt părinte și prin întreprinderea mijloacelor ilegale de reținere a copilului într-un mediu cu care acesta nu este familiarizat, este de natură să pună în pericol securitatea și integritatea sa.

Pe lângă perioada de timp scursă cu începere de la deplasare și până în momentul introducerii unei cereri în fața organelor administrative și judiciare, relevanță majoră prezintă anume faptul dacă s-a integrat sau nu copilul în noul mediu social. Ar fi posibilă situația în care perioada scursă din momentul deplasării sau reținerii ilicite să fie una impunătoare, care depășește termenul de un an, dar să se constate că copilul încă nu s-a integrat în noul mediu social. Asta ar însemna că nu a avut loc o schimbare a reședinței obișnuite a copilului. În scopul determinării faptului integrării sau neintegrării copilului în noul mediu social, vor fi prezentate probe de către partea interesată.

O altă cauză care ar permite schimbarea reședinței obișnuite a copilului ar reprezenta, după cum am menționat deja anterior, faptul că persoana sau organul cui i s-a încredințat copilul, sau, mai bine zis, conform legislației Republicii Moldova, cu care a fost stabilit domiciliul copilului, a consimțit asupra deplasării sau reținerii acestuia. A consimți asupra deplasării sau reținerii copilului într-un alt stat decât cel al reședinței obișnuite înseamnă a exterioriza sub orice formă acordul sau acceptarea situației de facto. Reținerea sau deplasarea inițială poate purta caracter ilicit și poate implica o încălcare vădită a dreptului privind încredințarea, însă celălalt reprezentant legal al copilului poate recurge la acceptarea acestei deplasări sau rețineri, ca rezultat al estimării unui interes superior al copilului în acest sens. Dacă persoana care este în drept să introducă o cerere de înapoiere ajunge la concluzia că deplasarea sau reținerea copilului într-un alt stat este de natură să îi aducă doar beneficii copilului, în același timp fiind respectate toate condițiile pentru asigurarea securității copilului, acesta poate aproba deplasarea sau reținerea copilului, ceea ce va genera schimbarea reședinței obișnuite a ultimului.

În cele ce urmează vom enumera situațiile prevăzute de art. 9 lit. b) al Regulamentului Bruxelles II B, în care intervine schimbarea reședinței obișnuite a copilului. Deci, de rând cu celelalte condiții deja analizate de dobândire a noii reședințe obișnuite, copilul va căpăta o nouă reședință obișnuită, dacă s-a integrat în noul mediu social și a fost îndeplinită cel puțin una dintre următoarele condiții:

- a. în termen de un an, de când cel căruia i s-a încredințat copilul a avut sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de locul în care se afla copilul, nu s-a depus nicio cerere de înapoiere la autoritățile competente ale statului membru în care copilul a fost deplasat sau este reținut;
- b. s-a retras o cerere de înapoiere înaintată de cel căruia i s-a încredințat copilul și nu s-a depus nicio nouă cerere în termenul stabilit la punctul a;
- c. o cerere de înapoiere înaintată de cel căruia i s-a încredințat copilul a fost respinsă de o instanță dintr-un stat membru pentru alte motive decât cele menționate la articolul 13, alineatul (1) litera (b) sau la articolul 13, alineatul (2) din Convenția de la Haga din 1980 și respectiva hotărâre nu mai poate face obiectul unei căi de atac ordinare;
- d. nu a fost sesizată nicio instanță, astfel cum se menționează la articolul 29 alineatele (3) și (5), în statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite;
- e. o hotărâre în materie de încredințare care nu dispune înapoierea copilului a fost pronunțată de instanțele din statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite.

Așadar, ne-depunerea unei cereri de înapoiere în termen ce depășește un an de zile de către cel cui i-a fost încredințat copilul, acesta cunoscând sau trebuind să cunoască despre locul aflării copilului, atrage după sine schimbarea reședinței copilului. Acest termen de un an de zile, fiind scurs, nu reprezintă o condiție suficientă, este necesar a se stabili și faptul integrării copilului în noul mediu social.

Retragerea cererii de înapoiere de către cel cui i s-a încredințat copilul și nedepunerea unei altei cereri, însoțită de integrarea copilului în noul mediu social la fel atrage schimbarea reședinței obișnuite a copilului.

La fel, dacă există o hotărâre prin care se refuză înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite, copilul va dobândi o nouă reședință obișnuită. Urmează să precizăm că, la acest aspect, Regulamentul face referire la refuzul de înapoiere pentru alte motive decât:

- existența unui risc grav ca înapoierea copilului să-l expună unui pericol fizic sau psihic, sau ca în orice alt chip să-l situeze într-o situație intolerabilă;

- dacă se constată că copilul se împotrivește la înapoierea sa și că a atins o vârstă sau o maturitate care face necesar să se țină seama de opinia sa.

La caz, un alt motiv pentru care ar putea pronunța instanța o hotărâre prin care se refuză înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite ar ține, spre exemplu, de constatarea faptului că persoana, instituția sau organismul care avea în îngrijire copilul nu exercita efectiv dreptul privind încredințarea la data deplasării sau ne-înapoierii, ori consimțise sau achiesase ulterior acestei deplasări sau ne-înapoieri.

Concluzii și sugestii

Concluzionăm asupra faptului că reședința obișnuită a copilului reprezintă un indice spațial și temporal al legăturii apropiate și stabile a copilului cu un anumit loc, reieșind din unii factori cum ar fi: durata, regularitatea, condițiile și motivele șederii copilului pe teritoriul unui stat anume, locul și condițiile de școlarizare ale acestuia, precum și raporturile de familie și sociale ale copilului cu statul respectiv. Reședința obișnuită este, după cum am menționat, nu doar un indice spațial, dar și temporal, datorită importanței duratei de aflare a copilului într-un anumit loc.

Schimbarea reședinței obișnuite a copilului presupune un pas important în viața acestuia și urmează a fi decisă în comun de către reprezentanții legali, ținând cont de interesul superior al copilului. Această concluzie o deducem din prevederile art. 58 alin. (1) al Codului familiei al RM: „Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat” [6].

La fel, concluzionăm asupra faptului că legiuitorul moldav a scos de sub jurisdicția părintelui cu care a fost stabilit domiciliul copilului dreptul de a decide unilateral asupra schimbării reședinței obișnuite a copilului. Părintele cu care a fost stabilit domiciliul copilului nu este în drept să stabilească copilul cu traiul pe teritoriul altui stat, în lipsa acordului celuilalt părinte [12]. În aceeași măsură legislația României este solidară cu cea a Republicii Moldova și nu permite schimbarea locuinței copilului în lipsa acordului celuilalt părinte. Articolul 497 alin. (1) al Codului civil al României prevede: „dacă afectează exercițiul autorității sau al unor drepturi părintești, schimbarea locuinței copilului, împreună cu părintele la care locuiește, nu poate avea loc decât cu acordul prealabil al celuilalt părinte” [4].

În urma studiului efectuat, am ajuns la concluzia că reședința obișnuită a copilului prezintă interes pentru:

- stabilirea existenței sau inexistenței unei deplasări sau rețineri ilicite;
- determinarea statului membru a cărui instanță va fi competentă să judece cauza privind înapoierea.

Sugerăm crearea sau numirea unei instanțe care va fi competentă, la etapa inițială, să se pronunțe asupra locului reședinței obișnuite a copilului. În rezultatul obținerii acestei hotărâri, va fi clar identificat statul a cărui instanță este competentă să judece cauza în fond și să se expună asupra înapoierii copilului.

Statele urmează să întreprindă măsuri menite să asigure doar schimbarea legală a reședinței obișnuite a copilului. Contrar acestui deziderat, multe persoane recurg la măsuri ilegale, care includ o deplasare sau o reținere ilicită a copilului pe teritoriul altui stat din mai multe motive, printre care: lipsa cunoștințelor referitoare la căile legale; tergiversarea proceselor; ineficiența sistemului judiciar și lipsa de încredere a persoanelor în acesta; posibilitatea de a se eschiva de la răspundere sau sancțiune ș.a.

Încurajăm informarea în masă a persoanelor referitor la procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite și susținem doar căile legale, judiciare și prin acord comun de schimbare a reședinței obișnuite a copilului. Interesul superior al copilului prevalează asupra intereselor persoanelor mature.

Referințe bibliografice

1. Barbur D.F. *Aspecte civile ale răpirii internaționale de copii. Teorie și practică*. <https://bibliotecahamangiu.ro/doc/5fbee8d4d50cf90017f2d2bd> (vizitat 25.08.2024).
2. Coban I. Determinarea reședinței obișnuite a copilului potrivit convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii de la Haga din 25 octombrie 1980. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 9-10 noiembrie 2023*, p.462-467. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/462-467_3.pdf (vizitat 22.09.2024).
3. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.
4. Codul civil al României din 01.10.2011. <https://lege5.ro/gratuit/gi2tsmbqhe/autoritatea-parinteasca-codulcivil?dp=gu3dmnbygizds> (vizitat 26.08.2024).
5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.285-294.
6. Codul familiei al Republicii Moldova. Nr.1316 din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.47-48.
7. Convenția de la Haga din 25.10.1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118015&lang=ro (vizitat 03.09.2024).
8. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Cauza C-512/17 din 28.06.2018. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=203428&pag> (vizitat 25.08.2024).
9. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Cauza C-523/07 din 02.04.2009. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62007CJ0523> (vizitat 25.08.2024).
10. Ghiță O. Unele considerații cu privire la reședința obișnuită a copilului. În: *Revista de dreptul familiei*, 2021, nr. 2. <https://lege5.ro/Gratuit/he3dcojyhe4a/unele-consideratii-cu-privire-la-resedinta-obisnuita-a-copilului> (vizitat 25.08.2024).
11. Hotărârea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău din 21.06.2022. Dosar nr. 2-9/22 (2-22076304-02-2-31052022). https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f01618cf-23c2-4deb-9c31-d1ba87a21177 (vizitat 08.09.2024).
12. Legea cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova. Nr. 269 din 09.11.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 6.
13. Regulamentul (UE) 2019/1111 al Consiliului din 25 iunie 2019 (Regulamentul Bruxelles II B) privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești și privind răpirea internațională de copii (reformare). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX%3A32019R1111> (vizitat 25.08.2024).